

תקשורת ממלכתית ופוליטיקה בישראל

(או: סיפורה של הטלביזיה המכוערת)

אהרן פאפו

א

שאינה מתחשבת בביקורת ציבורית – למעשה, לסובייט-שידורים פרטי.

ב

הדברים דורשים הסבר מפורט יותר: בישראל נעשו הטעויות החמורות עם הקמת הטלביזיה ב-1968. במקום לערוך מחקר השוואתי רציני עם המצב המשפטי בארצות אחרות ולהתקין חוק מיוחד ולהקים את הטלביזיה כגוף נפרד – צורפה כאמור הטלביזיה לרשות השידור הקיימת. השר גלילי, שהיה אחראי על הקמתה עד להפעלתה, הסתפק בשיגור מכתב לד"ר חיים יחיל, יו"ר הוועד המנהל הראשון של רשות השידור, ובמכתב (מיום 1969) קבע את מבנה הרשות, ובישר גם (בסעיף 9 ג) כי, "הוועד המנהל של הרשות יהיה המוסד האחראי במישרין להדרכה ולפיקוח על כל שידורי החדשות וענייני היום", וכי עם תום שנה להכללת הטלביזיה במסגרת רשות השידור תהיה ועדת שרים נכונה לדון מחדש בעניין מבנה החדשות וענייני היום ברשות השידור.

ועדת השרים לענייני טלביזיה לא התכנסה מאז ועד היום, וספק אם הממשלה הנוכחית מודעת לאפשרות זאת. ואילו הוועדים המנהלים נמנעו במשך 22 שנה מלהשתמש בסמכותם על פי חוק ולקבוע כללים מחייבים לניהול הרשות.

חטאו הגדול של השר גלילי היה ביחסו הדוגמאטי לבניית רשות השידור. ב-1968 יעץ ד"ר חיים יחיל המנוח לשר כי יש לשכור את עובדי הטלביזיה על פי חוזים זמניים, כמקובל בחו"ל. השר גלילי התנגד לכך, בטענה כי תכנית זאת נוגדת את משטר העבודה בישראל – והוא אשר הביא את הרעה החולה של המכרזים לטלביזיה בהחליטו על קבלת עובדים באמצעות מכרזים והשוואת תנאיהם לתנאי עובדי המדינה, הכפפתם לתקשי"ר, וכו'. כך נקבעו "זכויות מוקנות" של עובדים, קמו ועדי עובדים, ונוצרה "ההגנה ההיקפית" שממנה נהנים עובדי הרשות; הגנה של וועד עובדים, איגוד מקצועי, הסתדרות, וגם ההגנה הדמוגית בדבר "עצמאותם" כביכול. ה"ארץ" מיום 23.1.1973 מוסר כי זמן קצר לאחר שהוקמה הטלביזיה הודה השר גלילי כי חוקת העבודה שביקש לאמץ סותרת את אופי השירות. נוצר מצב שהעובדים הבכירים ביותר, כגון מנהלי חטיבות החדשות והתוכניות בטלביזיה וברדיו, "נבחרים" במכרזים פיקטיביים שבהם נקבעות התוצאות מראש כתוצאה מלחצים של ועדי העובדים. בעוד בבריטניה, לשם משל, מינויים אלה נעשים במישרין על ידי הוועד המנהל.

בגלל רשלנות הכנסת והממשלה, נותק תוך זמן קצר לאחר הקמת הטלביזיה הקשר שעוד היה קיים בזמנו של גלילי בין הממשלה, המייצגת את הציבור, לבין רשות השידור, ושדרני הרשות טבעו את הסיסמה "עצמאות רשות השידור" כמעין "סלוגן" שתכליתו לדחות כל נסיון לקביעת מדיניות שידורים מצד

שידור של הטלביזיה הישראלית, הקמתה ב-1968 וקיומה הבעייתי מאז – הוא מעשה באיוולת גדולה – ומקובל עלי הפתגם כי מעשה איוולת גרוע לעתים מפשע. שלוש שנים בלבד לפני הקמתה נתקבל בכנסת חוק רשות השידור תשכ"ה – 1965, שהקים תאגיד עצמאי לשידורי הרדיו במדינה. עד אז היה הרדיו מחלקה במשרד ראש-הממשלה, ועדיין חיים אתנו שר-החינוך, יצחק נבון – וראש עיריית ירושלים, טדי קולק – שהיו שליחו של דוד בן-גוריון למנהלי הרדיו לצורך ביקורת ובדיקה מוקדמת של שידורים העלולים להזיק ליחסי-החוץ של המדינה ולבטחונה.

בתקופת ה"חצי קפה – חצי תה" של לוי אשכול, אותה תקופה אומללה של פרשת לבון ופרישתו של בן-גוריון – נעשו כמה מעשי שטות בלתי מחושבים – שמתוצאותיהם אנו סובלים עד היום. יש כאלה שיאמרו כי ביטול הממשל הצבאי ביחס לאוכלוסיה הערבית בגליל נמנה עליהם, אך לבטח הרוב יסכימו שניתוק הרדיו ממשרד ראש-הממשלה, והכללתו בתוך תאגיד עצמאי מבלי לבנות מערכת יעילה של פיקוח ובקרה ציבוריים; מבלי לקבוע אמות מידה של איזון והגינות בשידור; תוך הפקדת קבוצת עובדים ועיתונאים על קולה של המדינה מבלי לעגן עבורם כללי התנהגות בסיסיים בחוק, ומבלי לומר להם לאיזו התנהגות הם נדרשים ומה מותר ואסור בעבודתם – מעשה כזה הוא בגדר רשלנות חמורה והפקרת האינטרס הציבורי.

טבעה של שגיאה שהיא גוררת שגיאה נוספת, כאשר הוחלט, סוף סוף, להקים טלביזיה בשנת 1968 – לא חוקקו חוק מיוחד, ולא בדקו לעומק מה תהיינה ההשלכות של שידורי המסך הקטן על החיים הפוליטיים בארץ, שוב נמנעו מלהקים מערכת בקרה ואיזון ציבוריים, שוב לא קבעו כללי התנהגות עבור העיתונאים – אלא בפשטות צרפו מבחינה משפטית את שידורי הטלביזיה לשידורי הרדיו במסגרת החוק הקיים מבלי לשנות דבר ומבלי להוסיף דבר. זוהי דוגמה לחקיקה רשלנית שאינה צופה מראש מה תהיינה התוצאות המתבקשות מעבודה רדודה ושטחית. יוזמי החוק ששאפו לנתק את השידורים ממשרד ראש הממשלה כלל לא העלו על דעתם שבלי פיקוח ציבורי יעיל, קבוצת עיתונאים שתעבוד באולפנים תהיה היחידה שתחליט על כיווני השידור, על מדיניות השידורים, והעדפותיהם האישיות יקבעו את אופי השידורים ותוכנם. המחוקק לא העלה בדעתו – וחייב היה לחשוב על כך – כי העצמאות המלאה שניתנה דה-פקטו לשדרנים תגרום לכך כי במרוצת הזמן הם יתפכו לקבוצה מונופוליסטית

ע"ד אהרן פאפו הוא פובליציסט ושדרן. היה חבר הוועד המנהל של רשות השידור בשנים 1978-84. פרסם מאמרים בנושאי תקשורת, היסטוריה וספרות בעתונות היומית.

במחלוקת בין השמאל והמחנה הלאומי בישראל. כל זה נעשה במסגרת שידור ממלכתי הממומן מימון חובה על ידי הציבור כולו. תוך ניצול ציני של אמצעי השידור שהעובדים מחזיקים בהם. ובמצב נחושה המאפיין את המגמה הכוללשביקית הישנה. לפיה המטרה מקדשת את האמצעים.

ד

רבים לא חשו בסכנה הגדולה שיש בהקמת גוף של עתונאים בלתי אחראים שאין עליהם פיקוח ציבורי יעיל ולא תקנון של אתיקה מחייבת. אחד מאלה שאכן שמו לב לנושא היה יצחק אולשן. נשיא בית המשפט העליון, ולאחר מכן נשיא מועצת העתונות. בספר זכרונותיו "דין ודברים" (הוצ' שוקן תשל"ח – 1978) הקדיש אולשן עמודים אחדים לביקורת נוקבת על הקמת רשות השידור כתאגיד עצמאי. ואומר עליה כך: (עמ' 389):

בדרך כלל, ועל פי תקריות נוספות הגעתי לכלל מסקנה כי המוסד הזה אינו בעל כישורים נאותים להעריך כדבעי את תפקידו הממלכתי ואינו ראוי למעמד עצמאי. לצערי הרב, היו עתונאים רבים חשים להגן על רשות השידור וכלי התקשורת על הביקורת החריפה שהיתה נמתחת עליהם לעיתים בציבור הרחב. בראותם גם כאן ענין של חופש הביטוי.

"התקריות" אליהן מתיחס אולשן בקטע הנ"ל הם מקרים בולטים של חוסר אחריות ציבורית מצד עובדי הטלביזיה בנושאים של בטחון המדינה ויחסי החוץ שלה. (פרק 36 בספרו). במיוחד הוא זועם על כך שרשות השידור פרשה אפילו מהברות במועצת העתונות. הגוף (הוולונטרי) היחיד בעתונות הישראלית המנסה לשמור על אמות מדה של אתיקה מקצועית מסוימת. על כך מדווח אולשן(עמ' 387):

פרשה מיוחדת היתה נציגות רשות השידור במועצה. שנים אחדות היתה רשות השידור מיוצגת במועצה ונציגה היה משתתף בישיבותיה. בכלל, רשות השידור, שהכנסת הקנתה לה מעמד עצמאי(לדעתי יותר מדי מוקדם) סברה כזכותה לפעול כעיתון עצמאי. השואף לרכוש פופולריות בדרך של נקיטת עמדות ביקורתיות לגבי הנעשה במדינה. בהבלטת הגזמות של השלילה ובהתעלמה מתפקידה הממלכתי להחזיר ולפתח את החוש האזרחי בלב העם ובמיוחד בלב העולים החדשים מכל השכבות. זמן קצר אחרי שהוקנה לה מעמד עצמאי פרשה רשות השידור מהשתתפותה במועצה! הווה אומר מהכרה במרותה. פירוש הדבר להיות פטורה מן החובה להענות למועצה בקשר עם איזה שהיא תלונה המוגשת נגדה על ידי מי שנפגע מפירסומה. כנגד זה היא רצתה להנות מן הזכות להעזר על ידי המועצה כשהיא. רשות השידור. נפגעה על ידי פרסום ביקורת נגדה. דבר זה לא ניתן לה. לפעמים נפגעת אני עצמי על ידה.

והוא מסיים (עמ' 389) באמרו כי "משניתן לרשות השידור מעמד עצמאי כמובן לא לשם כיסוי גרעונותיה הכספיים... הגזימה הרשות לנצל עצמאותה. והיתה מתעלמת לחלוטין מהיותה ככלות הכל מוסד ממלכתי".

ה

אין ספק כי רפורמה בחוק שתכלול בתוכה הוראות מתאימות בהתאם לנקודות התורפה הנ"ל תצליח להחזיר את השדרנים לשפיות דעתם המקצועית. ותביא שיפור ניכר בכיוון של עבודה אוניקטיבית חסרת משוא-פנים פוליטי. וציונית – בהתאם למטרות החוק. התכנית להקמת ערוץ שני יכולה להיות הזדמנות

הממשלה או מצד המוסדות המנהלים של הרשות (ועד-מנהל ומליאה). באמצעות תעמולה מתמדת. ותוך ניצול חולשתם של הגופים המנהלים. המורכבים ממתנדבים (חברי הוועד המנהל והמליאה אינם מקבלים משכורות) – הוטבעה בתודעה הציבורית קונספציה מוטעית כאילו אין לממשלה שום אחריות על רשות השידור. וכאילו אסור לה להתערב בה ובמדיניות השידורים שלה. אפילו בנושאים של בטחון המדינה או כאשר "מדיניות" השדרנים לוקה במגמתיות ובהפרת חוק רשות השידור.

ג

לא כן סבורים בבריטניה. אם הדמוקרטיה. סיר מייקל סוון, מי שהיה יו"ר הוועד המנהל של הבי.בי.סי קבע בהרצאתו "אחריותם של חברי המנהל" (מ-29.10.1974) שתפקידם של חברי הוועד המנהל הוא להיות "הנאמנים של האינטרס הלאומי" ברשות השידור. ובדונו ביחסי-הגומלין בין הממשלה לבי.בי.סי הצהיר: "בהרבה ארצות בעולם הגופים המנהלים האמיתיים של שירות השידור הם הממשלות עצמן. ובשום ארץ בעולם הממשלה אינה מותירה את רשות השידור חופשית לחלוטין למשבותיה...".

סיר מייקל מפתח את התפישה המקובלת ביחסי-גומלין בין הממשלה לבין רשויות השידור וקובע. כי הממשלה מקיימת את הפיקוח על השידורים בשתי דרכים: באמצעות חברי הוועד המנהל הממונים על ידה. וכן באמצעות הסמכויות בחוק המתירות לממשלה לאסור שידורים ולבטל רשיונות שידור. בהרצאה אחרת. על "עצמאותם של השדרנים" קובע סיר מייקל סוון. כי "בניגוד לעתונות הכתובה. השידור מהווה באופן בלתי נמנע מונופולין. ומצב זה מחייב שכל ממשלה – ולא חשוב עד כמה היא ליבראלית – תותיר בידיה סנקציות סופיות מוגדרות".

התערבותה של ממשלת בריטניה בנעשה ברשויות השידור שלה הורגשה למשל. בנובמבר 1979 כאשר צוות של הבי.בי.סי צילם באירלנד קבוצה טרוריסטית והכין כתבה לשידור בלי הסכמת הוועד המנהל. גב' מרגרט תאצ'ר. ראש הממשלה. לא היססה לשאת נאום בפרלמנט שבו תבעה "לעשות בדיק בית מידי ב-בי.בי.סי". וכל זאת בגלל כתבה אחת בלבד. כדאי להשוות זאת עם עשרות ומאות הכתבות בנושאים "פלשטייניים" וראיונות עם אנשי אש"פ ששדרה הטלביזיה הישראלית בעשור האחרון.

ואכן – קרה מה שלא צפו – וזה. הקמת רשות שידור "עצמאית". תוך זמן קצר נקבעה בטלביזיה הישראלית מתכונת של שידור פוליטי חד צדדי בוטה. מכיוון השמאלי של המפה הפוליטית. במשך שנים רבות נצטברו כמויות אדירות של עובדות המצביעות על חוסר הגינות עתונאית. על עיסוק בשטיפת מח פוליטית. על ערביזציה של החדשות ותוכניות המלל. על דה-ציוניזציה של השידורים. על הפרה בוטה של השידורים. על הפרה בוטה של מגמות החוק כפי שהוצהרו בחגיגות בסעיף 3 לחוק רשות השידור. בפרק "הוראות יסוד".

במשך שנים רבות נמשכת – ומתרחבת כל הזמן – התופעה שאני נוהג לקרוא לה "הניכור בין המסך לכורסא"; דהיינו. הנתק המחולט בין השדרנים והעורכים שהשתלטו על המסך ומכתבים את תכנון בלעדית. לבין ציבור הצופים הפאסיבי החורק שן מול המסך. אך בכך כפייתה של המדינה עוד מממן את משכורות השדרנים.

התופעה הראויה מכל לגינוי אצל שדרני ועורכי הטלביזיה היא היעדר מוחלט של תכונת ה-Fairness – היושר האישי בשידור. שידורי המלל הפוליטיים בישראל הם בעלי מאפיינים ברורים ובלטים במשך כל השנים: "דחיפה" ממש בכח של נושאים "פלשטייניים". ערעור המוראל הלאומי וזריעת פקפוקים וסימני שאלה בנושא זכותינו על הארץ. הצגת מלחמת ששת הימים כ"מלחמת כיבוש" בנוסח התעמולה הקומוניסטית והערבית ונקיטת עמדה חד צדדית שמאלנית בכל השאלות הנויות

רעיון תמוהה בלשון של המעטה. פרי רוחם של שדרני הטלביזיה, שמגמתם היא לא רק לעשות נפשות להשקפותיהם הפוליטיות – אלא גם להסוות את עבודתם המגמתית בטענות כאילו הם עוסקים בעבודה עיתונאית אובייקטיבית. לא, אנחנו לא זקוקים ל"טלביזיה של חוסיין" – אך גם לא לטלביזיה סובייטית בנוסח התעמולה הבולשביסטית. המשרת בעניינים הקיומיים של המדינה שידור בלעדי ברוח השמאל, כאשר השידורים הנוגעים לארץ ישראל, ליהודה ושומרון, לבעיות ערבים ויהודים, לוועידה הבינלאומית, למלחמת ששת הימים, לאיחוד ירושלים, למבצע של"ג וכו' – מוארים כולם ברוח מפ"ם, רץ' – ושמאלה מהן – ועד לאוהדי אש"פ ממש.

1

כך נוצר מצב אומלל בעל אופי טוטליטארי לפיו פחות מ-10% מדעת הקהל – שולטים כמעט על 100% (מאה אחוז!!!) מן השידור הממלכתי. זהו עיוות וניווון של הדמוקרטיה. זהו מעשה סילוף שאין לא כפרה: הציבור הלאומי אינו מוצא את עצמו בטלביזיה, היא מנוכרת להשקפותיו ולדיעותיו. שיתופם של חברי כנסת ושרי המפלגות הלאומיות בתוכניות שונות במסגרת ראינות קצרים (או ארוכים יותר) היא בבחינת מס שפתיים בלבד. מיד לאחר גמר הראיון (על האינפלציה, על ה"לביא" וכו') – המסך נפתח לתוכניות מלל, כתבות וראיונות עם "מומחים" כביכול – ואז, כאשר חבר הכנסת נעלם מן המסך, **שטיפת המח האמיתית**

בבעיות הקריטיות של מדינת ישראל מתחילה באמת. אנו עומדים איפא, מול תופעה של יחסים מורכבים בין השרדנים לפוליטיקאים. שדרני הטלביזיה והרדיו מרכזים בידיהם כח רב, ובאופן טבעי ח'כים ושרים נאלצים לשחרר לפתחם כדי להגיע לפתחון פה בכלי השידור הממלכתיים. התוצאה ממסע שידול מתמיד זה בו נבחר הציבור מבקשים מן העיתונאים מה שבעצם מגיע להם בזכות, בתור נבחרים – היא ברורה: הפוליטיקאים ממייכים את טון הביקורת של כנגד השרדנים שמא "ירגיו" חס וחלילה את השרדן – ואז לא יופיעו ב"מבט לחדשות" או ב"חדשות של חצות"...

יוצא איפא שנוצר מעגל קסמים, לפיו הנמימולציה של השידור נותרת בידי השרדנים בלעדית, בזכות הדממה שנבחר הציבור גוזרים על עצמם בנושא ביקורת על הטלביזיה והחוק המסדיר את שידוריה. את מעגל הקסמים הזה ניתן לפרוץ אך ורק בדרכים דרסטיות – של רפורמה בחוק רשות השידור, שעיקרה הוסברו לעיל.

השכחה היא חלק מהטבע האנושי, ולכן אין לתמוה במיוחד על התופעה שרבים נוהגים לשכח את ה"נבזות" הטלביזיונית של אתמול: הפוליטיקאים ממייכים את טון הביקורת חדשה מחר. אך העובדות טופחות על הפנים והשידורים המגמתיים הבוטים חוזרים שוב ושוב. לאחרונה הכירו והודו בכך גם אנשי שמאל, ולכן יהיה קשה לעסקנים להתכחש לעובדות הפוליטיזציה השמאלית בשידור.

רבות מספור הן הדוגמאות לפוליטיזציה השמאלנית ברשות השידור וראשיתה בתחילת ימיה של הטלביזיה, אך אנו נסתפק בניתוח מקרה אחד שאירע לפני שנה.

באוקטובר 1986 עמדה להתבצע ה"רוטאציה" בממשלת האחדות הלאומית, כאשר שמעון פרס מפנה את כס ראשות הממשלה ליצחק שמיר. הטלביזיה הכינה לרגל האירוע סדרה בת שלוש כתבות, בשם "רוטציה באמצע הדרך". כאשר אחת מהן מוקדשת לאישיותו של של ראש הממשלה היוצא, השניה – לראש הממשלה הנכנס, ואילו הראשונה שבתוכניות הוקדשה לשאלות פוליטיות שונות, ושודרה ביום 1.10.1986. תכנית זו היתה מגמתית באופן קיצוני והצופים בשידור התרשמו כי היתה בה הסתה באמצעות המסך הקטן, כאשר בני המושבים והעיריות מוסיטים באמצעות הצגה חד צדדית כנגד ההתישבות ביו"ש – כאילו יש סתירה בין ישוב ופיתוח חלקיה השונים של ארץ ישראל. הכתבה היתה נגועה במגמה אלקטורלית ברורה והציגה את רבבות

פז לכך – כי אם יוקם הערוץ השני לפי חוק שיקבע עבודה עתונאית לפי חוזים מיוחדים, במכרזים אמיתיים ופתוחים, תוך מינוי העובדים על ידי המוסדות המנהלים – ואשר יכיל הוראות התנהגות מתאימות, הרי שזמן קצר לאחר הקמתו של הערוץ השני ניתן יהיה לסגור את הערוץ הראשון, לפטר את העובדים העתונאים תוך תשלום פיצויי-פיטורים ולקבל לעבודה צוות חדש שישרת את הציבור – ולא יתנשא מעליו, ושיימנע מן הקאמפניות הרגילות ברשות השידור – קאמפניות של הסתה פוליטית ושידור חד-צדדי בכל הנושאים הלאומיים הקיומיים.

לכאורה ניתן היה להניח שכל המשתייכים רעיונית למה שקרוי בפניו לשם קיצור "המחנה הלאומי" – אכן יודעים כי שידורי הטלביזיה הם חד-צדדיים, בהתאם לזרמי המחשבה השמאלניים המשקפים לכל היותר כ-10% מדעת הקהל בישראל, אכן, כמי שמופיע בציבור בהרצאות ובאספות, אני חש את ההתמרמרות העמוקה בקרב הציבור, ואף נוכח בגילויים של שינאה העתידית כלפי הטלביזיה ושידוריה. והנה, דוקא בין חברי הכנסת של הליכוד וכן בצמרת המפלגה יש כאלה המתחסים בסובלנות רבה לתופעה הבלתי נסבלת של חוסר הגינות ועבודת תעמולה פוליטית – ורבים מהם "סולחים" לשדרנים על "טחאיהם" האידאולוגיים ועל עבודתם הבלתי אובייקטיבית. זאת תופעה חמורה נוספת האופיינית בעיקר למדינת ישראל – וגם היא נובעת מן העובדה שהחוק הרדוד והלקוי איפשר לעתונאים להשתלט כליל על אמצעי התקשורת הממלכתיים, ברגע שהפוליטיקאי המעשי, העסקן המצוי, זקוק ל"דקות שידור", להופעה שתציג אותו בפני קהל בוחריו, הוא יעדיף להסתייע ב"חבריו" בטלביזיה כדי להופיע – וזאת על חשבון העקרונות המחייבים מאבק ציבורי בתופעה של ה"טלביזיה המכוונת". המשרת מן המתרס השמאלי בלבד, העסקן עושה לעצמו חשבון כדאיות פשוט: למה לו להתנגש בעתונאי הטלביזיה, והרי הוא יזדקק לו עוד מעט להופעה ב"מבט לחדשות" או ב"מוקד". אילו היו כללי התנהגות, ולו העתונאים היו חייבים במשמעת כלשהי, קל היה יותר לעסקן שלנו להתמודד עם בעיות עקרוניות של דמוקרטיה בשידור, של זכות הציבור לקבל בטלביזיה עמדה מאוזנת בבעיות פוליטיות, אך במצב הנתון בו הקובעים היחידים את מהות השידור הם קבוצה סגורה וקטנה של עתונאים שתמורת המשכורות (ה"חלטורות" מן הצד) – הם גם זוכים להיות מורי הדור ומתכנני – אין לעסקן ברירה (כך הוא סבור במיוחד אם הוא עסקן בעל עמוד שדרה פוליטי ומוסרי גמיש) אלא למצוא מסילות לליבו של העתונאי – ולכן סוג זה של עסקנים דוחה את הביקורת המושמעת בכל שכבות הציבור נגד הטלביזיה. עסקנים אלה משמשים מעין "סיניגורים בחצי פה" לאנשי הטלביזיה, וטענותיהם מסתכמות באמירות כגון: "יש לנו בעיה עם הטלביזיה", "הטלביזיה צריכה להיות אופוזיציה", "מה אתם רוצים, טלביזיה של חוסיין? וכו'. תגובות אלה הן חסרות בסיס כלשהו, מוטעות לחלוטין ומעידות כי מי שמגיב כך פשוט לא חשב מספיק על הנושא, אין לו מושג בתורת המדינה ובמה שמותר ואסור בחברה דמוקרטית. תגובות אלה מעידות גם על שטיפת המח מצד אנשי הטלביזיה משפיעה גם על הקרובים לעבודת החקיקה והעשייה הממלכתית, ולכן מן הראוי לענות על טענות סרק אלה אחת לאחת:

הטלביזיה לא נועדה בשום פנים להיות אופוזיציה אידאית לממשלה. היא בסך הכל כלי למתן אינפורמציה מהימנה ובידור. בחברה דמוקרטית האופוזיציה המותרת היחידה היא זו הנבחרת על ידי הבוחרים בבחירות שאיכות וכלליות – ואין סמכות לשום גוף בלתי נבחר להוות "אופוזיציה" כביכול. ההיפך הגמור הוא הנכון – הטלביזיה והרדיו מחויבים מעצם היותם כלים ממלכתיים וממומנים על ידי כלל ציבור הבוחרים לשקף את הציבור כולו, וזאת על פי יחסי הכוחות הפוליטיים שנקבעו בבחירות האחרונות. בוודאי שאין סמכות לשדרני רשות השידור להפיץ את דיעותיהם ולעשות נפשות לעמיתיהם – הפוליטיקאים השמאלנים המייצגים רסיסים קטנים בדעת הקהל. גם הרעיון ש"אנחנו לא צריכים טלביזיה של חוסיין" – הוא

לדיעה". במאמרו מחדד פרופ' וייס את העובדות. וקובע כי:

מי שעובר מימין לשמאל מקבל סיבסוד תקשורתי נדיב מאוד. אוי למי שעושה מהלך הפוך. אריה נאור. מזכיר הממשלה הנודע, היה דמות נלעגת. כשימש בתפקיד. כשפירסם מאמרים בעלי גוון ליברלי וביקר בחריפות את אריאל שרון שופצה תדמיתו ללא הכר. וכשגורש מתנועת החרות היה לכוכב תקשורת רצוי ואהוד. גם מעבר לתוך מחנות יוניים בתוך מפלגות השמאל מבטיח נקודות זכות. ואילו היימנה מרחיקה אותך מהמועדון-הסגור של החבר'ה הטובים. היוניות ההומיה היא סגולה לפרסומת.

בשיחה עם המחבר הוסיף ח"כ וייס וכינה את שדרני הטלביזיה בשם "יעקובינים". על כל המטען ההיסטורי שתואר זה עמוס בו, כאשר היעקובינים היו הזרם האולטרה-קיצוני הטרוריסטי בימי המהפכה הצרפתית. "הם לא סתם שמאל" טען שבח וייס – "הם יעקובינים!"

עדות נוספת – וחשובה לא פחות – מפיה של כתבת הטלביזיה המשמשת כ"כתבת לעיניי חינוך". ומי שתקופה מסוימת הרבתה להביא למסך כתבות "אנטי-גזעניות" כביכול, שתכליתן להרבות צדקה ואינטגרציה עם ילדי הערבים ולגנות את מערכת החינוך הישראלית שאיננה, כביכול, פתוחה דיה ל"רעיונות מתקדמים" של "דמוקרטיה אנטי גזענית" וכו' וכו' – הכל כמיטב המסורת הפוליטית בשמאל הנוהגת להדביק סטיגמות לכל יריב פוליטי. ולהסתפק בסיסמאות – דבר הפוטר אותך כליל מדיון והנמקה עניינים. בסימפוזיון שנערך באוניברסיטה העברית בירושלים במרץ 1987 בנושא "קולנוע וטלביזיה בטיפוח דו קיום יהודי-ערבי בישראל" – היא הודתה כי איננה מציגה בכתבות שהיא מלעיטה בהן את הציבור את האמת. אלא רק את הצדדים הנראים לה "חיוביים" למטרותיה. דהיינו, הכתבת עצמה איננה מקצועית – אוניקטיבית, אלא מגמתית וחד צדדית. כך הובא סיכום דבריה של הכתבת ב"מעריב" מיום 12.3.1987 בכתבה של הכתבת לענייני רשות השידור. אילנה באום (הדברים לא הוכחשו):

כתבת הטלביזיה גודי לוץ נסתה להתמודד על השאלה האם הכתבות אותן עשתה בתחום מפגשי נוער יהודי-ערבי אכן משקפות את כל האמת. לוץ סבורה כי כדי לתת לגיטימציה למפגשים עליה להראות אמת **אך לאמת כל האמת**. לדבריה, היא מראה את הצדדים החיוביים שבמפגש ומתעלמת מן הבעיות העוללות להרוס את הדו-שיח ולהראות כי הוא בעצם אינו אפשרי. (ההדגשה שלי – א.פ.)

בדבריה של גב' גודי לוץ יש הודאה מפורשת בכך ששידורי החדשות של הטלביזיה אינם אמינים ולא מהימנים. אם היא משדרת כדבריה הנ"ל – הרי שהיא אישית ורשות השידור עצמה עוברים עבירה בניגוד לסעיף 4 לחוק רשות השידור הקובע ופוסק כי **"רשות תבטיח כי...תשודר אינפורמציה מהימנה"**. הודאתה של הכתבת כי היא מסלפת ביודעין את העובדות, היא בבחינת אות קלון לטלביזיה הישראלית. זאת עדות חותכת המראה כי שידורי החדשות הם מגמתיים. מסולפים ומשרתים מטרות שונות – אך לא דווקא את האמת.

נושא אחר שטופח במשך שנים רבות בטלביזיה היה הפצה מוגברת של דבריהם. הצעותיהם והצהרותיהם של אויבי המדינה. בעיקר אנשי אש"ף. וכל זאת תחת הסיסמה שיש לשדר הכל, וכי "זכות הציבור לדעת". המדובר היה בראיונות יזומים אותם נהג להביא מדי ערב כתב הטלביזיה לענייני יהודה ושומרון. דאז, רפיק חלבי, במשך שש שנים ארוכות של כהונתי בוועד המנהל של רשות השידור (1984 – 1978) נסיתי להסביר כי יש הבדל בין שידור אינפורמציה מהימנה, שהיא חובת הטלביזיה, לבין העמדתו של המיקרופון והמסך לרשותו של כל איש אש"ף

היהודים תושבי יו"ש כפרזיטים החיים על חשבון החברה. איש מפלגת העבודה, מר זוילי, רואיין בה פעמיים – בעוד נציג המחנה הלאומי במחלקת ההתישבות – מתתיהו דרובלס – אף לא פעם אחת. תנאי חיים מינימלים בישוב אריאל, הצנועים בהרבה מאלה שבקיבוצים רבים – הוצגו כבזבזו משווע של כסף על בריכות שחיה. כך גם הוצג כביש עוקף כפר-קאסם שבא למנוע יידוי אבנים ובקבוקי תבערה על מתיישבי שומרון.

לאורך הכתבה כולה באה לידי ביטוי השקפתם הפוליטית של הכתבים והעורכים. כאשר המוני האזרחים המתרחקים בחיוב למפעל ההתישבות – לא באו לידי ביטוי כלל.

בתוקף תפקידי כיושב ראש ועדת מעקב לענייני תקשורת ממלכתית מטעם הליכוד, פניתי מיד לוועד המנהל ולמנכ"ל הרשות שימנעו מקרים דומים של משוא פנים בנושא בעל רגישות פוליטית, בקשתי כי חברי הוועד המנהל יצפו בתכנית כדי להוכיח בעצם באופיה המגמתית, בניגוד לאובייקטיביות. לדוקטרינת ההגינות בשידור ולאיוון – בהם מחויבת רשות שידור ממלכתית. ביקשתי גם לקבל את תגובת הוועד המנהל לאחר צפייה בתכנית.

בתשובה לכך נתקבלה במשרדי תגובתו של יו"ר הוועד המנהל, מר מיכה ינון החתום עליה, מיום 30.10.86. והרי תוכנה:

תודה על מכתבך בענין שידור תכנית הטלביזיה "רוטאציה באמצע הדרך". בישיבת הוועד המנהל מיום 7.10.86 הועלה הנושא עליו הערת במכתב. הוועד המנהל, המנכ"ל ומנהל הטלביזיה מצאו כי הכתבה היתה בלתי מאוזנת, ומנהל הטלביזיה אך הודיע כי הכתב ננף. הוועד המנהל אף הביע תמיחה על כך שלא היתה צפייה מוקדמת בפרקי התכנית על אף רגישותה, ולמרות שהדבר הובטח לוועד המנהל על ידי מנכ"ל הרשות.

תשובה (נדירה) זו לפנינו למוסדות התקשורת הממלכתית בישראל ראויה לציון בשל מספר עובדות: (א) יש בה הודאה בחד צדדיותו השמאלנית של שידור פוליטי מובהק בנושא קריטי השנוי במחלוקת ציבורית; (ב) יש בה הערת נזיפה במנכ"ל רשות השידור (מונה לתפקידו בהמלצת ראש הממשלה הקודם. מר מנחם בגין) שלא עשה את המוטל עליו בביקורת מוקדמת כדי למנוע שידור חד צדדי; (ג) אלא שאין בה מה שראוי היה להיות: הבטחה להוסיף שידור באותו נושא, אך מזווית ראייה לאומית – כדי לאזן את הכתבה הראשונה.

בכל זאת, התשובה הפתיעה לטובה, ובמידת מה היתה אף סנסציונית. הן משום ההודאה בצדקת טענותינו, והן בשל הנזיפה במנכ"ל רשות השידור – כששלעצמה מהווה תקדים והייתה, לפי כל שיקול עתונאי וחדשותי ראויה לזכות בכותרות בעתונות היומית.

הנה, התרחש דבר תמוה: למרות ששיבות הוועד המנהל של רשות השידור מסוקרות באופן שוטף ע"י כתבים מיוחדים בעתונות, לא הופיע בשום עתון דווח על החלטת הוועד המנהל; על הנזיפה בכתב שהכין את הכתבה. על הנזיפה במנכ"ל. קשר השתיקה לא הופר גם כאשר נעשו נסיונות לענין את הכתבים בתשובתו של יו"ר הוועד המנהל. אף עתון לא רצה לפרסם את התשובה – וכך, עד היום הזה – קוראי העתונות היומית אינם מודעים להחלטת הוועד המנהל ולנזיפה שספג מנכ"ל הרשות. זו אינה דממה תקשורתית סתם. זוהי דוגמה לקשר שתיקה עתונאי שתכליתו פוליטית: להמנע מלהביא לידיעת הציבור כי אפילו מוסדות רשות השידור מסתייגים מן האופי החד צדדי והמגמתית של השידורים המטפלים בהתישבות היהודית בארץ ישראל.

העדות החשובה ביותר לכיעורה של הטלביזיה הישראלית ניתנה על ידי חבר הכנסת מטעם מפלגת העבודה, פרופ' שבח וייס. במאמר שפירסם ב"דבר השבוע" (מס' 38 מיום 18.9.1987), ושמו "יש לי יום ח"כ" כתב המחבר: "לרוב העיתונאים המוכשרים ברדיו ובטלביזיה ובכל העתונים יש רקע שמאלני דיקאלי. והם מפיצים דיעות פוליטיות ומסייעים לעמיתיהם

אחריות ציבורית מצידם של עתונאים המעמידים את המצלמה והמסך לרשות חסידי הטרור.

המאבק על השבת הטלביזיה המכוערת של ישראל לידי הציבור, כדי שתשקף את רעיונותיו ודיעותיו, ותשדר במגמה ציונית, כמתחייב מהחוק הוא מאבק ארוך אך אפשרי בהחלט. על הממשלה ושריה ללמוד ממרגרט תאצ'ר, ראש ממשלת אנגליה, שאינה חוששת, ואינה רואה פחיתות כבוד לעצמה לבקר חמורות את הטלביזיה ושדרניה מעל בימת הפרלמנט, וגם לנקוט נגדם בצעדים מעשיים – למרות שאין מקום להשוואה, ברמת ההגינות והאובייקטיביות, בינינו לבין הטלביזיה הבריטית המשובחת. מה שדרוש היא רפורמה בחוק לפי הנקודות שצוינו במאמר זה – אך לכך יידרש צוות חדש בכנסת, שיהיה מוכן ליטול על עצמו את יוזמת המאבק הפרלמנטרי לשינוי החוק, להובילו קדימה, ולגייס את הסיעות השונות לתמיכה בו. אין להרתע ממאבק צודק זה, שהוא כולו לטובת הציבור, הגם שיש אמת גדולה בדברי הוגה הדעות הרוסי הגדול אלכסנדר סולז'ניצ'ין, בדברים שנשא בהווארד (יוני 1978):

"בחברה המערבית היום נחשף אי-השוויון בין החופש למען הטוב והחופש למען הרע. מדינאי הרוצה להשיג משהו חשוב וקונסטרוקטיבי למען ארצו חייב לנוע בזהירות ואף במורד לב, כי הוא מוקף אלפי מבקרים נמהרים ובלתי אחראים והפרלמנט והעתונות אינם חדלים מלתקוף אותו. בהתקדמו, עליו להוכיח כי כל צעד שלו מבוסס היטב וחסר פגמים. למעשה, גם אדם מחונן במידה בלתי רגילה ובעל יוזמות בלתי צפויות זוכה אך לעיתים רחוקות לבטא את עצמו. למן ההתחלה אורבות לו עשרות מלכודות. כי כן, הבינוניות מנצחת תודות למיגבלות שהושמו בשם הדמוקרטיה." ■

הערות והארות

* ביחס להשתקפות נכונה ובפרופורציות הולמות של דעת הקהל בבעיות שנויות במחלוקת. המקור בחוק רשות השידור הוא סעיף 4. האומר:

"הרשות תבטיח כי בשידורים יתן מקום לביטוי מתאים של השקפות ודיעות שונות הרווחות בציבור, ותשדר אינפורמציה מהימנה".

אין ספק כי את המונח "ביטוי מתאים" יש לפרש כביטוי המשקף את יחסי הכוחות בקרב דעת הקהל, אותן יש למדוד ע"פ המודד היחיד האפשרי בחברה דמוקרטית, והוא תוצאות ההצבעה לכנסת האחרונה.

** סעיף 3 לחוק רשות השידור קובע:
"הרשות תקיים את השידורים לשם מילוי תפקידים אלה:

- (1) לשדר תוכניות חינוך, בידור ואינפורמציה בשטחי המדיניות, החברה, הכלכלה והמשק, התרבות, המדע והאמנות, במגמה – (א) לשקף את חיי המדינה, מאבקה, יצירתה והשגיה, (ב) לטפח אזרחות טובה, (ג) לחזק את הקשר עם המורשת היהודית וערכיה ולהעמיק את ידיעתה, (ד) לשקף את חייהם ונכסי תרבותם של כל שבטי העם מהארצות השונות, (ה) להרחיב השכלה ולהפיץ דעת, (ו) לשקף את חיי היהודים בתפוצות הגולה, (ז) לקדם את מטרות החינוך הממלכתי כמתואר בחוק החינוך הממלכתי, תשיג – 1953

*** סעיף 33 לחוק רשות השידור קובע:

33. (א) "הוועד המנהל רשאי, באישור השר לקבוע כללים לניהולה של הרשות ולפיקוח על השידורים, ולביצוע היעיל של תפקידיו לפי חוק זה".

להשמעת תעמולתו האנטי-ישראלית. (הנותרת אנטי-ישראלית גם כשהיא נאמרת במתק שפתיים מעושה). נושא זה אקטואלי עד היום משום שכל מקרה של כינוס אש"פ-פיסטי אנטי-ישראלי ובמיוחד אם יכבב בו יאסר ערפאת, נוהגת הטלביזיה לתת קטעים ארוכים מדבריו בצילום ישיר – גם כאשר ניתן היה להסתפק בצייטוט דבריו בלבד, וגם כאשר אין כל חשיבות חדשותית בדבריו. אם משווים יחס מועדף זה שזוכה בו בטלביזיה הישראלית אחד מגדולי אויביה של המדינה, ומי שה"אמנה הפלשטינית" מחייבת אותו, עם החרם שהטלביזיה הטילה על ח"כ מאיר כהנא וסיעתו בכנסת – ניתן לראות לאיזו מידה של שרירות וצביעות הגיעו שם. אויבי המדינה שחוקתם ("האמנה") מחייבת אותם להשמידה זכים לסיקור נרחב וישיר, ואילו סיעה שנבחרה כחוק לכנסת, וזכתה בקולות של 30.000 בוחרים לערך, מושתקת בכח. בשרירות לב, בניגוד לכללי הדמוקרטיה וחפש הביטוי.

בתדריך לעובדי חדשות ורפורטזיה ברשות השידור, משנת 1972, שאינו מחייב חוקית, והוראותיו אינן מתבצעות, נאמר בסעיף 13:

יש לזכור כי אנו משדרים לקהל מאזינים וצופים מוגדר, שיש לו ערכים ומערכת מוסכמות המיוחדת לו. אין לצפות מקהל זה שיתייחס באובייקטיביות או בשוויון נפש לאנטישמיות, לגופים המבקשים לחסל את מדינת ישראל וכיו"ב. אפשר היה לצפות כי הנחיה זאת תגביר אצל הכתבים ועורכי החדשות את מידת הרגישות והאחריות הציבורית המוטלת עליהם בנושא של ראיונות יזומים עם אנשי אש"פ.

אלא שציפיה זו נכזבה. קרה ההיפך מכך: כאשר מנכ"ל הטלביזיה הורה בנובמבר 1979 שלא לשדר ראיון עם באסם שקעה, ראש עיריית שכם, ואיש אש"פ מובהק, הענישו עורכי החדשות – יבין, אחימאיר ורפיק חלבי – את הציבור ב"שביתת שידור" של שלוש דקות במהדורת החדשות (כאורך הכתבה שבה שובץ הראיון שנפסל). היה זה ראיון יזום עם שקעה, שאמר דברים אשר היה אפשר לפרשם כהצדקה – או לפחות כהבנה – לטבח בנוסעי אוטובוס הדמים בכביש החוף.

התפיסה המעוותת בנושא זה בלטה גם בעמדתו של עורך החדשות יעקב אחימאיר (כיום עורך ראשי של "מבט" ו"מוקד") ששאל את מנכ"ל הטלביזיה (בקץ 1979) אם אין מקום שהטלביזיה תיזום ראיון עם עראפת. המנכ"ל השיב בשלילה – אך דעתו של אותו עורך לא נתקרה, והוא המשיך לשאול את אותה השאלה עד אשר סוף סוף, קיבל תשובה חיובית מפיו של מנהל הטלביזיה קודם שסיים את תפקידו, ואשר גרס כי אנחנו צריכים לזיזם ראיונות עם ערפאת.

‡

בוועידת ירושלים על הטרור הבינלאומי שהתקיימה ביולי 1979 הביעו דעתם בכירי העיתונות בעולם כנגד השירות שתחנות טלביזיה ורדיו נותנות למחבלים, כך, למשל, אמר לורד צ'לפונט, שר לשעבר בממשלת הלייבור, וסופר ועיתונאי ידוע ב"טיימס" הבריטי, כי עתונאי טלביזיה מסוימים אינם מבחינים "בין התקפה על מוסדות של מדינה דמוקרטית לבין זכותה של המדינה להגן על עצמה בפני התקפה כזאת". תופעה זו היא מכנה "סימטריה מזוייפת". הוא דיבר בתקיפות נגד הופעותיהם של מחבלים בטלביזיה – כאשר הם, ודוברי ארגוניהם השונים, "מקבלים רשות להפיץ את תעמולתם באותה מידה של חירות כאילו היו מועמדים לבחירות בפרלמנט הפונים לקהל הבוחרים שלהם".

לורד צ'לפונט, ויחד עמו המדינאי הצפתי ז'אק סוסטל, כתב הבי.בי.סי בישראל מייקל אלקינס, עורך "קומנטרי" נורמן פודהורץ ואחרים, דרשו ריסון עצמי והפעלת קני מידה של

תקשורת ממלכתית ופוליטיקה בישראל 37

א. העסקת עתונאים כעובדי מדינה קבועים. הקביעות מונעת ניידות, מונעת שכר ועונש, ומעניקה לעובדים תחושה של כח שרירותי שניתן להפעילו ללא כל סנקציה. בבריטניה מועסקים העובדים לפי חוזים מיוחדים.

ב. מינוי העובדים העתונאים במסגרת של מכרזים פנימיים פיקטיביים. בבריטניה ניתן לקרוא בעתונות בתדירות רבה פניות של שתי רשתות הטלביזיה במכרזים חיצוניים לאיוש תפקידים בכירים ומשניים ברשתות השידור. הדבר מביא עמו משב רוח רענן וגיוס כוחות אדם חדשים – זאת במקום הסטגנציה האופיינית לרשות השידור שלנו. בה הקריינים העורכים והשדרנים הבכירים של שנת 1987 הם אותם האנשים שהחלו לעבוד בשנים 1969-70.

ג. העדר תלות היררכית כלשהי בין הוועד המנהל של רשות השידור לבין עובדיה. שכן לא הוועד המנהל ממנה אותם, וכך לא נוצר סולם של חובות ואחריות כלפי הרשות הממנה. בבריטניה הוועד המנהל (ולא וועדת מכרזים פיקטיבית) מאייש בעצמו את עשרות המשרות הבכירות בטלביזיה.

ד. העדר כללי התנהגות ופיקוח על השדרנים על פי החוק. (ראה לעיל) שייסדירו את המותר והאסור בעבודה עתונאית ברשות.

ה. העדר הוראות המסדירות את מעמדו של מנכ"ל הרשות כעורך ראשי. שאחריותו על השידורים תהיה כאחריות עורך ראשי בעתון יומי.

ו. העדר וועדת ביקורת עצמאית "אומבודסמן" – שלא יהיה כפוף למנכ"ל – ותהיה לו סמכות להורות לעורכים מה לשדר ומה לתקן. לאור תלונות האזרח. ■

כללים כאלה לא נקבעו עד היום. 22 שנים לאחר שהחוק נתקבל בכנסת. הכללים צריכים לכלול בתוכם את אותן הוראות מחייבות הנכללות הן בחוק הבריטי המסדיר את שידורי הטלביזיה העצמאית שם, והן בזכיון המלכותי המסדיר את פעולת ה.ב.י.ס. כגון – חובת העתונאים להמנע מהבעת דעתם הפרטית בנושאים שנויים במחלוקת ציבורית, חובת האיוון בין דעות שונות וכו'. כן יש לקחת בחשבון חובות שנתקבלו בפסיקה האמריקאית כגון חובת מתן "זמן שווה" לשידור בין יריבים פוליטיים, "תורת ההיגנות" (The Fairness Doctrine) וכו'. בהקשר לנדון, הציע המחבר פעמים רבות במרוצת שנות כהונתו בוועד הפועל של רשות השידור, כי הוועד המנהל ישתמש בסמכותו לפי סעיף 33 לחוק, ויקבע כללים מחייבים כאלה. הצעתו נתקבלה לאחר מאבק עיקש. בישיבה מס' 29 של הוועד המנהל, מיום 8.2.1982. ההחלטה אומרת:

**** כללים לפיקוח על השידורים

1. הוועד המנהל מחליט כי יותקנו כללים לפיקוח על השידורים על פי סעיף 33 לחוק רשות השידור.

2. לצורך ביצוע החלטתו מקים הוועד המנהל וועדת משנה בהרכב ה"ה: ירון, ינון, בלוך, פאפו, לפיד, כהן, נקדימון ורגל ישמש יועץ הוועדה. שתביא את הצעת הכללים בפני הוועד המנהל להמשך הליכי האישור על פי סעיף 33 ו-34 לחוק רשות השידור.

הוועדה תתכנס מדי שבועיים לאחר הישיבה של הוועד המנהל. עד כאן לשון ההחלטה. הוועדה לא כונסה מעולם. וההחלטה לא קוימה. הסיבות לכך ידועות אך ורק ליו"ר הוועד המנהל דאז – פרופ' ראובן ירון, ולמנכ"ל דאז – יוסף לפיד.

כאמור, פועלת הטלביזיה שלא ברוח החוק כממורט לעיל, ואלה הגורמים המונעים את יישומו של החוק ברשות השידור: